

9. Браїлко А.С. Проблеми вдосконалення інформаційного забезпечення споживачів одягу зі шкіри / А.С. Браїлко, Н.В. Омельченко // Товари і ринки [Текст] : міжн. наук.-практ. журн. / засновник Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – № 1. – С. 7–12.
10. Производство кожевенное. Термины и определения : ГОСТ 3123-78. – [Чинний від 1979-07-01]. – М. : Издательство стандартов, 1978. – 39 с. (Міждержавний стандарт).
11. Виробництво шкіряне. Терміни та визначення : ДСТУ 2433-94. – [Чинний від 1995-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 1995. – 47 с. (Національний стандарт).
12. Шкіра. Терміни та визначення : ДСТУ 2341 – 94. – [Чинний від 1995-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 1994. – 66 с. – (Національний стандарт України).
13. Вироби швейні й трикотажні. Терміни та визначення : ДСТУ 2027-92. – [Чинний від 1993-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 1992. – 22 с. – (Національний стандарт України).
14. Одяг зі шкіри. Загальні технічні умови (ГОСТ 31293-2005, IDT) : ДСТУ ГОСТ 31293:2009. – [Чинний від 2009-07-01]. К. : Держспоживстандарт України, 2009. – 10 с. (Національний стандарт).
15. Шкіра для швейних виробів. Загальні технічні умови : ДСТУ 3115-95. – [Чинний від 1996-07-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 1995. – 29 с. – (Національний стандарт України).

Надійшла 15.11.2011 р.
Рецензент: д.т.н., проф. В.М. Товт

УДК 687.13:687.152:159.9.072

Ю.Б. КОКОЯЧУК, О.М. ТРОЯН
Хмельницький національний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЕКТУВАННЯ СКАУТСЬКОГО ФОРМЕНОГО ОДЯГУ

У статті досліджено тип темпераменту дітей та обґрунтовано доцільність врахування психологічних особливостей при проектуванні скаутського форменого одягу. Виявлено здатність цього одягу корегувати негативні риси характеру дітей.

The article deals with an investigation of children's type of temperament and expedience account of psychological features at planning of scout uniform. Ability of this clothes to correct negative traits of childrens character are found out.

Ключові слова: тип темпераменту, скаут, скаутський формений одяг.

Постановка проблеми

Важливим і невід'ємним елементом для сучасної людини є її одяг. Сьогодні питання, пов'язані зі створенням якісного одягу, цікавлять не лише фахівців галузі легкої промисловості та торгівлі, а й спеціалістів у сфері іміджології та психології, які визнають, що за допомогою одягу можна досягти психологічної корекції, змінювати самопочуття, настрої, манери людини і, навіть, її характер, впливати на зібраність, а також налаштовувати на різні життєві ситуації. Не менш важливим є те, що одяг здатний корегувати поведінку людини відповідно до його призначення: святковий одяг створює піднесений настрій, домашній – розслаблює, формений одяг – мобілізує, організовує, сприяє підтягнутості.

Одним із різновидів форменого одягу є формений одяг скаутських організацій («Пласт», «СПОК», «Організація українських скаутів» та інші), що сьогодні активно діють в Україні та об'єднують тисячі людей, більшість з яких – діти та підлітки. Особлива вразливість дітей та підлітків, зумовлена вегетативною, функціональною та психологічною нестабільністю дитячого організму, та специфіка виховно-психологічних функцій скаутського форменого одягу (СФО) (розвиток корпоративного духу, об'єднання, дисциплінація та мобілізація скаутів, формування у них почуття гордості, відповідальності та патріотизму) вимагають адресного підходу в питаннях його проектування. Для цього необхідним є дослідження психологічних особливостей споживача. Тому актуальним є визначення домінуючого типу темпераменту сучасних дітей, з'ясування негативних рис характеру типів темпераменту та виявлення можливості корегування цих негативних рис одягом, зокрема СФО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідження, проведені науковцями України та Росії [1–5] доводять необхідність врахування психологічних особливостей споживача при проектуванні якісного дитячого одягу. У роботі [1] Л. В. Ларькіна проаналізувала загальні закономірності психологічного розвитку дітей та дослідила особливості сприйняття характеру кольору, композиційних ознак, властивостей та колористичних переваг дітей в одязі.

Автор роботи [2] описує специфіку психології дітей молодшого шкільного віку та стверджує, що коли шкільний одяг викликає у дитини позитивні емоції та радісний настрій, він може бути мотивацією до покращення успішності в навчанні. Е. А. Дікунова [3] на основі досліджень психологічного розвитку дітей різних вікових груп наголошує, що діти молодшого шкільного віку позитивно сприймають формений одяг, оскільки вони гордяться належністю до шкільного колективу, а учні старших класів навпаки – негативно ставляться до шкільного форменого одягу, що стримує їхню індивідуальність та відмежовує від дорослих.

У роботі [4] Е. О. Захарова розглядає існуючі види вікової періодизації в психології дітей, детальніше зосереджуючись на підлітках та розкриває питання розвитку самоусвідомлення та самооцінки особистості підлітків, зазначаючи, що саме в підлітковому та юнацькому віці особливо цінуються успіхи в колі однолітків, в формальних та неформальних організаціях. Автор [4] наголошує, що саме використання однотипного одягу підкреслює належність підлітка до певних груп, тим самим підтримує та зміцнює його внутрішні позиції.

СФО, як різновид форменого одягу, призначений для використання дітьми-учасниками певного колективу (скаутської організації), проте, цей одяг та його виховно-психологічні функції на сьогодні недостатньо досліджені науковцями. Враховуючи те, що при вступі в скаутські організації немає обмежень до статі, національності чи релігійних поглядів дітей, то потенційним членом цих організацій є будь-яка дитина. Тому необхідно дослідити психологічні особливості як дійсних, так і потенційних членів скаутських організацій.

Формування мети та постановка завдання

Метою дослідження є визначення психологічних особливостей сучасних дітей та обґрунтування доцільності урахування цих особливостей при проектуванні СФО.

Завдання дослідження наступні: визначити домінуючі типи темпераменту дітей 12–17 років; з'ясувати позитивні та негативні риси типів темпераменту; виявити можливості корегування рис характеру дітей за допомогою СФО.

Виклад основного матеріалу

Характер особистості має природну (темперамент) та соціальну (система суспільних відносин і культура суспільства) обумовленість. Темперамент – це сукупність властивостей, що характеризують динамічні особливості поведінки людини та протікання психічних процесів, їх силу, швидкість, появу, припинення та зміну [6].

Відмінності між поведінкою різних осіб здавна цікавили людей, зокрема лікарів і філософів. У V ст. до н. е. Гіпократ [7] стверджував, що ці відмінності зумовлені співвідношенням чотирьох основних «соків», що є складовими організму – крові, флегми, жовтої та чорної жовчі, а здоров'я людини можливе за умови оптимального співвідношення цих «соків», і навпаки – непропорційне їх змішання спричиняє різноманітні хвороби [6–7]. Інший відомий античний лікар Клавдій Гален (II ст. н. е.) на основі теорії чотирьох «соків» розробив найпершу типологію темпераментів [6], виділивши 9 типів темпераменту, 4 з яких залежать від домінування в організмі одного з чотирьох «соків»: сангвінік (від лат. *sanguis* – кров), флегматик (від грец. *phlegma* – флегма), холерик (від грец. *chole* – жовч) і меланхолік (від грец. *melas chole* – чорна жовч).

Існує декілька теорій, що пояснюють відмінності між типами темпераменту. Теорія Альбрехта Галлера [6] оснований на твердженні, що основними факторами відмінностей між темпераментами є сила та збудливість кровоносних судин. І.В. Павлов на основі проведених дослідів стверджував, що деякі властивості нервової системи утворюють фізіологічну основу темпераменту [6]. Враховуючи дослідження попередників, Павлов виокремив 4 типи нервової системи: сангвінік – сильний, врівноважений рухливий тип; флегматик – сильний, врівноважений інертний тип; холерик – сильний, не врівноважений тип з домінуванням збудження; меланхолік – слабкий тип, для якого характерна слабкість тормозних та збудливих процесів [6].

Автор роботи [1] стверджує, що темперамент формується у дитини з тримісячного віку, характер – з 1 року, особистість – з 12 років. Для визначення типу темпераменту дітей та підлітків у психології використовують високоформалізовані методи (опитувальники, тести), зокрема «Опитувальник Айзенка (підлітковий)», спеціально адаптований для респондентів віком 12–17 років [8]. Цей опитувальник містить 60 запитань, які визначають характеристику особистості за трьома шкалами: екстраверсії-інтроверсії (Шкала 1), нейротизму (Шкала 2) та правдивості відповідей (Шкала 3).

Згідно з Шкалою 1 можна визначити чи опитуваний є екстравертом чи інтровертом [8]. Основними особливостями екстраверта є комунікабельність і направленість індивіда назовні, широке коло знайомств, необхідність в контактах, діяльність під впливом моменту, імпульсивність, запальність, безтурботність, оптимістичність, добродушність, веселість. Така людина віддає перевагу рухові та дії, має тенденцію до агресивності, схильна до ризикованих вчинків, її почуття та емоції не надто контрольовані, на неї не завжди можна поклатися. На відміну від екстраверта, типовий інтроверт – спокійна, сором'язлива, схильна до самоаналізу, песимістична, стримана для всіх, окрім близьких друзів, людина. Інтроверт планує та обдумує свої дії завчасно та серйозно ставиться до прийняття рішень, не довіряє раптовим поривам, контролює свої почуття, любить порядок у всьому.

Шкала 2 характеризує емоційну стабільність чи нестабільність людини. Емоційна стабільність – це риса, що вказує на збереження організованої поведінки в звичайних та стресових ситуаціях. Для неї характерні зрілість, хороша адаптація, відсутність тривожності, схильність до лідерства, комунікабельності. Нейротизм (емоційна нестабільність) проявляється в надзвичайній нервовості, поганій адаптації, схильності до швидкої зміни настрою, почутті винуватості та неспокою, стурбованості, депресивних реакціях, розсіяння уваги, нестійкості в стресових ситуаціях.

Завдяки питанням Шкали 3 виявляють щирість відповідей на питання опитувальника; у випадку, коли кількість нещирих відповідей більша 4 – дитина прагне давати соціально-схвальні відповіді, тому достовірність отриманих результатів невисока.

На думку Айзенка [8], природа інтро- та екстраверсії закладена у вроджених властивостях центральної

нервової системи, що забезпечують врівноваженість процесів збудження та торможення. Співвідношенням кількості відповідей Шкали 1 та Шкали 2 виявляють зв'язки між показниками екстра-, інтроверсії, нейротизму [8-9] та тип темпераменту особистості за класифікацією Павлова [6].

Враховуючи перелік найбільш характерних рис типів темпераменту [8–9], нами виконано їх можливий поділ на позитивні та негативні. Характеристика типів темпераменту, з урахуванням поділу їх рис характеру на позитивні та негативні, представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика типів темпераменту

	Екстраверсія		Інтроверсія	
	Сангвінік		Флегматик	
Емоційна стабільність	<i>Позитивні риси:</i> - комунікабельний; - контактний; - співчутливий; - невимушений; - життєрадісний; - ініціативний	<i>Негативні риси:</i> - балакучий; - безтурботний; - не достатньо організований; - нездатний до однотипної діяльності	<i>Позитивні риси:</i> - завбачливий; - доброзичливий; - миролюбний; - всляє довіру; - надійний; - урівноважений; - спокійний	<i>Негативні риси:</i> - пасивний; - в'ялий; - схильний до виконання лише звичних дій; - часто лінивий
Емоційна нестабільність	Холерик		Меланхолік	
	<i>Позитивні риси:</i> - активний; - оптимістичний; - енергійний; - чуттєвий	<i>Негативні риси:</i> - неспокійний; - агресивний; - збудливий; - мінливий; - імпульсивний; - нездатний до самоконтролю	<i>Позитивні риси:</i> - схильний до роздумів; - стриманий; - тихий; - сором'язливий; - трудолюбивий	<i>Негативні риси:</i> - некомунікабельний; - легко засмучується; - ригідний; - тривожний; - нерішучий; - замкнутий

Як видно з таблиці 1, кожен тип темпераменту має як позитивні, так і негативні риси. Знаючи тип темпераменту та його негативні риси, можна підбирати методи впливу для їх корекції. Згідно з [10–11] впливати на поведінку, манери та характер людини можна завдяки одягу. Тому для проектування СФО необхідним є дослідження типу темпераменту сучасних дітей (дійсних або потенційних членів скаутських організацій) з метою встановлення домінуючого типу темпераменту споживача СФО. Для цього нами проведено анкетне опитування дітей за допомогою анкети, розробленої на основі «Опитувальника Айзенка (підліткового)» [8].

Щоб визначити необхідну чисельність вибірки проведено попереднє дослідження типу темпераменту у 20 учнів віком 12–17 років. Встановлено, що у 55% з них тип темпераменту «холерик». Для виявлення дійсного відсотку дітей з типом темпераменту «холерик» розраховано чисельність вибірки.

Згідно з [9] визначено значення відносної похибки спостереження Δ при $P(t)=0,95$ за формулою:

$$\Delta = t \sqrt{\frac{P(100 - P)}{n}}, \quad (1)$$

$$n = \frac{t^2 P(100 - P)}{\Delta^2}, \quad (2)$$

де n – чисельність вибірки спостереження, %;

P – відсоток випадків, знайдений в результаті попереднього дослідження;

t – довірчий коефіцієнт, який з визначеною ймовірністю вказує значення Δ при $P(t)=0,95$, $t = 1,96$ [9].

Відповідно до формули (1) визначено значення похибки спостереження при опитуванні 20 осіб:

$$\Delta = 1,96 \sqrt{\frac{55(100 - 55)}{20}} = 21,8.$$

Відомо [9], що зі збільшенням кількості спостережень значення допустимої похибки та меж, в яких міститься істинне значення ознак, зменшується, водночас відсоток зустрічності не змінюється. Враховуючи допустиме значення похибки (5%–10%) [1], обрано значення похибки $\Delta = 7,5\%$. Відповідно до формули (2) встановлено необхідну кількість дітей, яких необхідно опитати для визначення дійсного відсотку типу темпераменту «холерик»:

$$n = \frac{3,84 \cdot 55(100 - 55)}{7,5^2} = 169.$$

Визначення типу темпераменту дітей - потенційних скаутів, проведено серед 184 учнів 6–11 класів м. Львова (ЗОШ №80), м. Хмельницького (ЗОШ № 28) та м. Самбора Львівської області (ЗОШ № 1, № 3).

Крім того, опитано 62 скаути (12–17 років) під час пластового табору «Метаморфози» (м. Косів) та пластового свята «День пластуна» (м. Львів). Оскільки зазначені заходи є всеукраїнськими, в анкетуванні взяли участь діти з Києва, Львова, Хмельницького, Вінниці, Івано-Франківська, Тернополя, Луцька,

Чернівців, Одеси, Харкова та Дніпропетровська.

У результаті опитування, нами відібрано та опрацьовано 121 (65%) анкету учнів та 51 (82%) анкету скаутів, які згідно Шкали 3 дали щирі відповіді на запитання. Результати анкетування представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати визначення типу темпераменту дітей

Тип темпераменту	Хлопчики				Дівчатка				Вибірка			
	Учні		Скауты		Учні		Скауты		Учні		Скауты	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Флегматик	3	5,3	4	21,1	1	1,5	0	0	4	3,3	4	7,8
Холерик	29	51,8	7	36,8	40	61,5	20	62,5	69	57,0	27	52,9
Сангвінік	23	41,1	6	31,6	17	26,2	8	25,0	40	33,1	14	27,5
Меланхолік	1	1,8	2	10,5	7	10,8	4	12,5	8	6,6	6	11,8
Σ	56	100	19	100	65	100	32	100	121	100	51	100

Внаслідок опрацювання результатів анкет виявлено, що серед учнів і скаутів найбільше дітей з типом темпераменту «холерик» (57% та 52,9% відповідно), значно менше – «сангвініків» (33,1% та 27,5%), а «меланхоліків» та «флегматиків» незначна кількість (рис. 1), причому холеричний тип темпераменту домінує у дітей, незалежно від місця проживання та школи, в якій вони навчаються. Отже, належність до скаутських організацій не зумовлена певним типом темпераменту дітей.

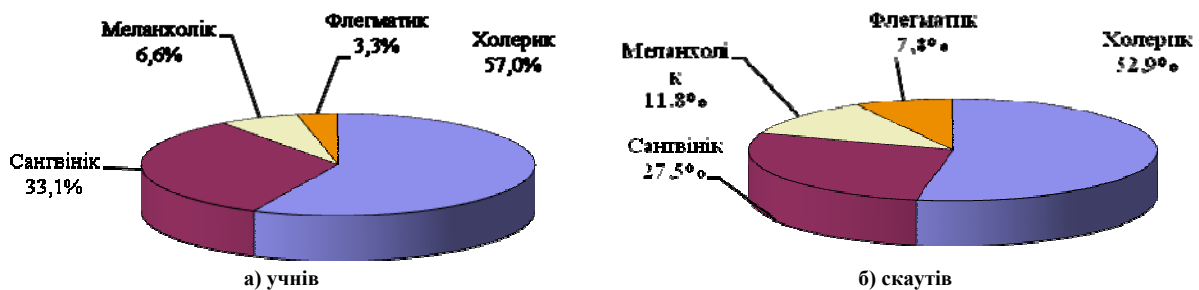

Рис. 1. Відсоткове співвідношення типів темпераменту

У результаті десятирічного досвіду роботи в скаутській організації одного з авторів, аналізу та тривалого спостереження за використанням СФО виявлено, що використання скаутського форменого одягу сприяє внутрішній концентрації, цілеспрямованості та дисциплінованості, дотриманню встановленого порядку, правил і норм, сприяє в спілкуванні, стимулює до дії, активності та праці над собою, мобілізує, підтверджуючи основне гасло всіх скаутів світу «Будь готовий!». На відміну від шкільного одягу, СФО не відмежовує молодших членів організації від доросліших, а навпаки – об'єднує всіх їх на принципах рівноправності та братерства, порівнюючи дітей до дорослих. Це, в свою чергу, позитивно впливає на дітей, їх ставлення до СФО та організації в цілому.

Оскільки скаутська виховна методика наголошує на любові та повазі до СФО, шанобливому ставленні, акуратному поведженні та самостійному догляді за ним, у скаутів формуються такі позитивні риси характеру як гордість, повага, відповідальність та самостійність. Скаутська емблематика, як важливий і невід'ємний елемент СФО також позитивно впливає на дітей усіх типів темпераменту та є стимулом до постійного розвитку та вдосконалення, адже право на різного роду відзначення та високі ступені, що відображені в емблематиці, можна здобути лише шляхом прояву лідерських якостей, отримання різноманітних навиків та активної праці над собою. Природні відтінки кольорового вирішення СФО (зелений, коричневий, піщаний) здатні заспокоювати; чіткість конструктивно-декоративного вирішення цього одягу – стабілізувати, урівноважувати; строгість форми та однотипність одягу – стримувати агресивність, роздратованість.

З урахуванням вищезазначеного, висунуто гіпотезу, що СФО, як невід'ємний елемент методично-виховної діяльності скаутських організацій має корегуючий вплив на негативні риси характеру дітей-членів скаутських організацій. Оскільки нами виявлено, що більшість сучасних дітей за типом темпераменту «холерики» та «сангвініки», доцільно розглянути корегуючий вплив СФО на негативні риси характеру дітей цих типів темпераменту.

Для підтвердження висунутої гіпотези, нами виконані соціологічні дослідження, в ході яких проведено анкетне опитування керівників обласних та міських осередків організації «Пласт» з досвідом роботи в керуючих ланках організації не менше 5 років. Згідно з результатами опитування у таблиці 3 представлено зв'язок особливостей конструктивно-технологічного вирішення СФО та негативних рис характеру домінуючих типів темпераменту сучасних дітей.

Як видно з таблиці 3, кожна з особливостей конструктивно-технологічного вирішення СФО позитивно впливає на виправлення певних негативних рис характеру дітей. Проте, слід зазначити, що,

залежно від індивідуальних особливостей дитини, корегування негативних рис характеру використанням форменого одягу можливе за умови тривалого терміну участі в діяльності скаутської організації.

Таким чином, виходячи зі здатності СФО впливати на виправлення негативних рис характеру дітей, при його проектуванні необхідно врахувати певні конструктивно-технологічні особливості: забезпечити формостійкість деталей та матеріалів одягу, чіткість виконання емблематики, обов'язкову комплектність, однотипність одягу, строго визначені розміри та місця розташування деталей та емблематики, чіткі та функціонально-виважені конструктивно-декоративні вирішення, а також відповідну кольорову гаму.

Таблиця 3

Корегуючий вплив особливостей вирішення СФО на негативні риси характеру дітей

Негативні риси характеру	Неорганізованість	Безтурботність	Безвідповідальність	Неспокійність	Неакуратність	Збудливість	Пасивність	Нестабільність	Імпульсивність	Неврівноваженість
Особливості конструктивно-технологічного вирішення СФО										
Обов'язкова комплектність	+		+					+		+
Формостійкість матеріалу				+	+			+		
Формостійкість деталей				+		+		+	+	+
Конструктивно - декоративне вирішення	+			+	+			+		+
Колір				+		+				
Емблематика		+	+				+		+	
Однотипність одягу	+		+				+	+	+	

Висновки

1. Виявлено доцільність урахування психологічних особливостей та типу темпераменту дітей при проектуванні скаутського форменого одягу. Встановлено, що домінуючими типами темпераменту дітей 12–17 років є типи «холерик» та «сангвінік» (55,8% та 31,4% відповідно).

2. Визначено позитивні та негативні риси типів темпераменту сучасних дітей. Виявлено здатність скаутського форменого одягу корегувати негативні риси характеру, притаманні для домінуючих типів темпераменту дітей-членів скаутських організацій.

Література

1. Ларькина Л.В. Разработка технологии проектирования детской одежды с учетом психофизического развития ребенка : дис. ... канд. техн. наук : 05.19.04 / Лариса Викторовна Ларькина. – Москва, 2001. – 272 с.
2. Мациевская Ю.А. Разработка метода эргономического проектирования школьной одежды : дис. ... канд. техн. наук : 05.19.04 / Юлия Алексеевна Мациевская. – М., 2007. – 216 с.
3. Дикуннова Е.А. Разработка рекомендаций по проектированию школьной одежды (теория и практика): дис. ... канд. техн. наук : 05.19.04 / Елена Анатольевна Дикуннова. – М., 2002. – 121 с.
4. Захарова Е.О. Оптимизация процесса проектирования одежды для подростков с применением современных компьютерных технологий : дис. ... канд. техн. наук : 05.13.12 / Елена Олеговна Захарова. – Омск, 2005. – 173 с.
5. Кудрявцева Н.В. Використання маркетингових досліджень для визначення психофізичних та антропометричних особливостей дітей юнацької вікової групи / Н.В. Кудрявцева // Вісник Технологічного університету Поділля. Технічні науки., – 2003. – №5. – Ч.1– С. 49–52.
6. Павелків Р.В. Загальна психологія [підручник] / Р.В. Павелків. – К. : Кондор, 2009. – 576 с.
7. Гиппократ. Избранные книги / [ред. С. Сапожников, пер. з грец. Вируднева]. – М. : Биомедгиз, 1936. – 731 с.
8. Голев С.В. Психодиагностика темперамента. / С В. Голев, О.С. Голева. – Херсон, 2010. – Часть 1. – 103с.
9. Скребец В.А. Психологическая диагностика : [учебное пособие] / Скребец В.А. – [2-е изд.]. – К. : МАУП, 2001. – 152 с.
10. Шепель В.М. Имиджелогия. Как нравятся людям / В. М. Шепель. – М., 2002. – 406 с.
11. Петрова Е.А. Визуальная психосемиотика общения : дис. ... д-ра. псих. наук : 19.00.01 / Елена Алексеевна Петрова. – М., 2007. – 326 с.

Надійшла 16.10.2011 р.

Рецензент: д.т.н., проф. А.Л. Славінська